

Заклучэнне. Прывядзем асноўныя рэзультаты аналізу палёў сіл інерцыі.

Пры нераўнамерным качэнні цыліндра для даследавання палёў сіл інерцыі мэтазгодна прымяняць метад двух цэнтраў: цэнтра адцэнтрабежных сіл Q_0 і цэнтра вярчальных сіл P . Тады інтэнсіўнасць поля сіл інерцыі знаходзіцца шляхам суперпазіцыі двух цэнтральных палёў.

Спіс крыніц

1. Русан, С. И. Методика изучения кинематических характеристик качения колеса / С. И. Русан // Теоретическая и прикладная механика : межведомств. сб. науч.-метод. ст. — 2004. — № 17. — С. 174—178.

Я. Я. Явароўскі, С. В. Сенькевіч
Навуковы кіраўнік — С. І. Русан
Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт,
г. Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

ДАСЛЕДАВАННЕ ПАЛЁЎ СІЛ ІНЕРЦЫІ ПРЫ РАЎНАМЕРНЫМ КАЧЭННІ АДНАРОДНЫХ ЦЫЛІНДРЫЧНЫХ ЦЕЛ

1. Агульныя заўвагі. Мадэль даследавання. Сфармуляваная ў загалоўку задача актуальна пры вывучэнні пытанняў зносу паверхняў у планетарных і дыферэнцыяльных механізмах, пры даследаванні сіл, якія ўзнікаюць на паверхнях узаемадзеяння ў некаторых тыпах здрабняльных машын, пры вывучэнні напружана-дэфармаванага стану цыліндрычных цел і г. д. Мяркуецца, што паверхні цыліндрычных цел і паверхні качэння маюць пастаянны радыус крывізны, а працэс качэння адбываецца без слізгання. Масы цел прыводзяцца да іх нармальнага сячэнняў (кругоў), праведзеных праз цэнтры мас. Маса адзінкі сячэння роўна $m' = \rho l$, маса ўсяго цела $m = \pi r^2 m'$, дзе ρ — удзельная маса; r — радыус цыліндра; l — яго даўжыня.

Ніжэй разгледжаны прыватныя выпадкі качэння, апісаны для іх адпаведныя палі сіл інерцыі і знойдзены іх галоўныя вектары і галоўныя моманты. У выпадку нераўнамернага качэння цыліндраў упершыню ў дынамічных разліках выкарыстоўваецца метад двух імгненнага цэнтраў паскарэнняў, апісаны ў рабоце [1]. Устаноўленая ніжэй інтэнсіўнасць сіл інерцыі можа быць выкарыстана для даследавання напружана-дэфармаванага стану цыліндраў, а знойдзеныя галоўныя вектары і галоўныя моманты — для вывучэння іх сілавага ўзаемадзеяння з іншымі цэламі.

2. Раўнамернае качэнне па плоскасці. У гэтым выпадку, як і пры вярчальным руху вакол нерухомай восі, ўзнікае восесіметрычнае поле адцэнтрабежных сіл інерцыі, інтэнсіўнасць якіх узрастае ад цэнтра C да перыферыі па лінейнаму закону (рыс. 2.1):

$$\Phi_i = m' r_i \omega^2 \quad (2.1)$$

Формула (2.1) апісвае інтэнсіўнасць сіл інерцыі ў сячэнні на акружнасці радыуса $r_i = \text{const}$. Назавём яе *эквісілавой*. У цыліндры эквісілавой акружнасці адпавядае *эквісілавая паверхня*. Знойдзем галоўны вектар сіл інерцыі, якія дзейнічаюць на палову сячэння і нагружаюць яго дыяметр (рыс. 2.2): $\Phi'_C = \frac{m}{2} a_C = \frac{1}{2} \pi r^2 l \rho \times$

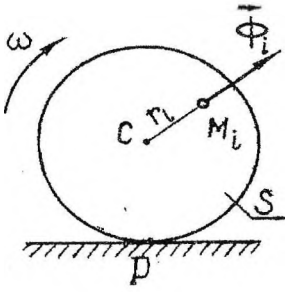
$\times y_C \omega^2 = \frac{2}{3} \rho l r^3 \omega^2$. Сіла Φ'_C імкнецца раскалоць цыліндр.

3. Раўнамернае качэнне па выпуклай паверхні. У артыкуле [1] паказана, што імгненны цэнтр паскарэнняў Q_0 у гэтым выпадку пры любых геаметрычных параметрах сістэмы застаецца ў межах адрэзка CP (рыс. 3.1). Пры $r_l \rightarrow \infty$ Q_0 знаходзіцца ў цэнтры C сячэння S , як пры качэнні па плоскасці; пры $r_l \rightarrow 0$ Q_0 супадае з пунктам P і плоскі рух сячэння пераходзіць у вярчальны вакол восі, што праходзіць праз імгненны цэнтр скорасцей P . Для значэнняў $0 < r_l < \infty$ палажэнне імгненнага цэнтра паскарэнняў Q_0 вызначаецца па формуле [1]

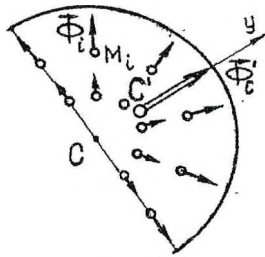
$$C Q_0 = \alpha r, \quad (3.1)$$

дзе $\alpha = \frac{r}{R}$.

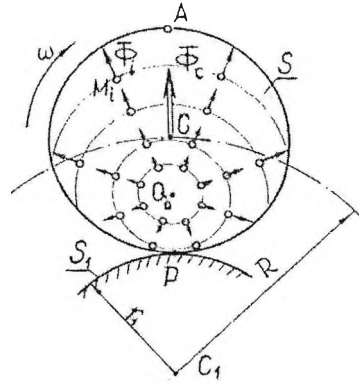
Знойдзены такім чынам пункт Q_0 адначасова з'яўляецца і цэнтрам адцэнтрабежных сіл інерцыі. Найбольшага значэння інтэнсіўнасць сілы інерцыі дасягае ў пункце A . Тут яна можа (калі $\alpha = 1$) у два разы перавышаць значэнне сілы інерцыі пры качэнні цыліндра па плоскасці. Такім чынам, інтэнсіўнасць сілы інерцыі ў выпадку раўнамернага качэння цыліндра па выпуклай паверхні змяняецца ў межах ад нуля да $2m'r\omega^2$. Размеркаванне сіл інерцыі ў сячэнні цыліндра паказана на

Рысунак 1

Рысунак 2

Рысунак 3

рысунку 3 пры $r_1 = r \left(\alpha = \frac{1}{2} \right)$. Галоўны вектар сіл інерцыі змешчаны на восі сіметры адпаведнага поля і вылічваецца па формуле

$$\Phi_C = \pi \alpha r l r^3 \omega^2, \quad (3.2)$$

дзе $0 < \alpha < 1$.

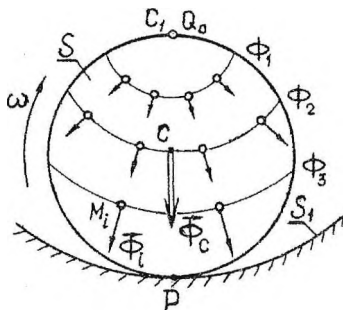
Як відаць з формулы (3.2), велічыня Φ_C залежыць не толькі ад размераў цыліндра і вуглавой скорасці ω , але і ад радыуса паверхні качэння r_1 .

4. Раўнамернае качэнне па ўвагнутай паверхні. Качэнне па ўвагнутай паверхні магчыма пры ўмове, што яе радыус крывізны большы, чым радыус цыліндра ($r_1 > r$). Пры гэтым каэфіцыент α у формуле (3.1) мяняецца ад значэнняў блізкіх да нуля (пры вельмі вялікіх радыусах r_1) да бесканечнасці пры $r_1 \rightarrow r$. У апошнім выпадку неабмежавана ўзрастаюць нармальныя паскарэнні, а значыць, і адцэнтрабежныя сілы інерцыі. Далей разгледзім качэнне цыліндра па паверхні радыуса $r_1 = 2r$. Пункт C_1 у гэтым выпадку знаходзіцца на контуры сячэння S , гэта значыць $R = r$, $\alpha = 1$, $C Q_0 = r$, а імгненны цэнтр паскарэння Q_0 (ён жа і цэнтр поля адцэнтрабежных сіл інерцыі) супадае з пунктам C_1 (рыс. 4.1). Пакуль цэнтр Q_0 застаецца ў межах сячэння на адрэзку CA (рыс. 4), найбольшае значэнне сілы інерцыі, як і ў папярэднім выпадку, не перавышае велічыні $2m'r\omega^2$. Такая інтэнсіўнасць цяпер мае месца ў пункце P . Эквісілавая паверхні Φ_n , канцэнтрычныя з паверхняй качэння S_1 , паказаны на рысунку 5. Галоўны вектар Φ_C вылічваецца па формуле (3.2), у якой $\alpha = 1$. Ён таксама можа неабмежавана ўзрастаць, а разам з ім і ціск цыліндра на паверхню качэння. Заўважым, што пры $r_1 = 2r$ любы пункт контура сячэння S апісвае прамалінейную траекторыю, якая супадае з дыяметрам паверхні качэння.

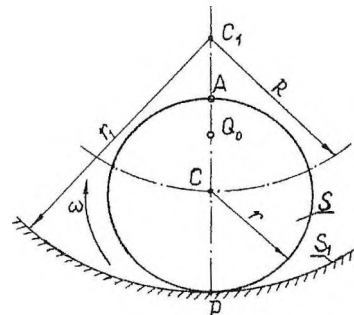
Заклучэнне. Прывядзем асноўныя рэзультаты аналізу палёў сіл інерцыі пры раўнамерным качэнні аднародных цыліндрычных цел.

1. Пры раўнамерным качэнні цыліндра па плоскасці, як і ў выпадку раўнамернага вярчальнага руху вакол цэнтральнай восі, утвараецца восесіметрычнае поле адцэнтрабежных сіл з абмежаваным значэннем яго максімальнай інтэнсіўнасці. Галоўны вектар і галоўны момент сіл інерцыі роўны нулю. У дыяметральным сячэнні цыліндра дзейнічае сіла $\Phi_C = 2/3 \rho l r^3 \omega^2$, якая імкнецца яго раскалоць.

2. Пры раўнамерным качэнні цыліндра па выпуклай паверхні ствараецца невосесіметрычнае поле адцэнтрабежных сіл інерцыі, максімальная інтэнсіўнасць якога ў два разы большая, чым у выпадку раўнамернага вярчальнага руху.

Рысунак 4

Рысунак 5

Галоўны вектар сіл інерцыі накіраваны ў бок знешняй нармалі да траекторыі цэнтра мас цыліндра і знаходзіцца па формуле: $\Phi_C = \alpha m r \omega^2$, дзе пры $r = \text{const}$ $0 < \alpha < 1$. Галоўны момант роўны нулю.

3. У выпадку раўнамернага качэння цыліндра па ўвагнутай паверхні інтэнсіўнасць цэнтральнага поля сіл інерцыі пры набліжэнні цэнтра крывізны паверхні качэння да восі цыліндра неабмежавана ўзрастае (пры $\omega = \text{const}$). Гэтак жа змяецца і галоўны вектар Φ_C .

Спіс крыніц

1. Русан, С. И. Методика изучения кинематических характеристик качения колеса / С. И. Русан // Теоретическая и прикладная механика : межведомств. сб. науч.-метод. статей. — 2004. — № 17. — С. 174—178.